

Stirber Lajos

Obsitoként a zenei nevelésről (3. rész)

A zenei nevelés itthoni stációi

A sors kegyeltjeként 1965-ben a komáromi II. lakótelepi, később Béke utcai, ma Jókai Mór Alapiskolába kerültem, ahol közel 40 éven át tanítottam. A zene-pedagógusmesterségbe Kaszás Jánosné, az iskola Kicsinyek Kórusának karnagya, Pálinkás Zsuzsa, a „nagyok” kórusának karnagya és Kaszás János, a kiváló szervező, az iskola igazgatóhelyettese vezettek be. Az ő segítségével váltam „gyakorlati” pedagógussá, az iskolai kórus vezetőjévé – karnagyává, és hamarosan a Komáromi Járási Pedagógiai Központ Zenei Kabinetjének vezetőjévé; a zenei nevelés szakfelügyelőjévé a Komáromi járásban. Az óralátogatások alkalmával és a kerületi rendezvényeken is sok információhoz jutottam, sok mindent tapasztalhattam. Emellett a magyarországi baráti iskolák – a Budapesti Váci utcai Ének-Zenei Általános Iskola (melynek egyik zenetanára akkor Kocsárné Herboly Ildikó volt), a Kisvárdai Kodály Zoltán Zenei Általános Iskola, a Monori Általános Iskola, a Pápai Erkel Ferenc Ének-Zenei Általános Iskola – kórusaival való kapcsolataink által is gazdagodtunk, gazdagodtam. Majd úgy hozta a sors, hogy ezt a gazdagságot tankönyvíróként módomban állt kamatoztatni.

Ugyan a zenei nevelés heti óraszám (az alapiskola és az ún. kis gimnázium primo és szekundó osztályaiban) 1-nél mindmáig nem lett több, viszont az évek során új zenei tantervek és tankönyvek születtek. Jőmagam a *Zenei nevelés a középiskolák I. osztálya számára* című, 1953-ban a pozsonyi Szlovák Pedagógiai Kiadó-vállalat (SPN Bratislava) által kiadott tankönyvből tanultam – az akkor Tizenegy éves Magyar Tannyelvű Középsiskola elnevezésű – alapiskola

felső tagozatán. A tankönyv szerzője Štefan Kantor volt, a fordítók: Walter Gyula és Walter Gyuláné, bírálták: Višňovská E., Ozorai F. és Fedor V. Ezt követően az alapiskolában ének-zenét tanítók, a Varsányi László, Štefan Kantor, Dr. Viliam Fedor szerzők (bíráló: Janda Iván) *Énekyűjtemény az általános műveltséget nyújtó, magyar tannyelvű iskolák 1.-6. évfolyama számára* készített, az SPN Bratislava által 1959-ben megjelentetett kiadványt használhatták.

Majd 1964-ben az SPN kiadványaként jelent meg az *Énekeljünk* „tankönyvcsalád” a kilencéves alapiskola számára – a Varsányi László–Mócsi Ferenc szerzőpárostól a 3. osztály, a Cziziné Brauner Sarolta–Mócsi Ferenc–Oswald Ferenc által írott, a 4. osztály számára és 1965-ben Varsányi László és Mócsi Ferenc az 5. osztály számára készített tankönyve. 1966-ban került kiadásra a Mócsi Ferenc–Pintér Ferenc *Útmutató a zenei neveléshez a magyar tannyelvű kilencéves alapiskolák 1. és 2. évfolyam tanítói számára* c. munka. (Bírálók: Varsányi László és Cziziné Brauner Sarolta). A kiadvány Előszavában többek között a következők olvashatók: „Az 1. és 2. évfolyam számára ének- és zenetankönyveket hazánkban nem adunk ki. Ezt van hivatva helyettesíteni ez a tanítói segédkönyv. Ez a mű a teljesség igénye nélkül íródott. Mivel «A zenei nevelés segédkönyve» (SPN, Bratislava 1961) tanítóink rendelkezésére áll, és az ebben közölt óraleírások továbbra is kiadós segítséget jelenthetnek a pedagógusok számára.”

1961-ben került kiadásra Janda Iván – a pozsonyi magyar gimnázium igazgatója, majd az 1964-ben létrejött Csehszlovákiai Magyar Tanítók Köz-

ponti Énekkara (CSMTKÉ) művészeti vezetőjének, karnagyának – tankönyve, a *Zenei nevelés az alapfokú kilencéves iskolák 6. évfolyama számára* (bírálók: Havas Mária, Schleicher László, Kántor István és Szabadi Lilian). A Janda Iván–Molnár András–Pintér Ferenc *Énekeljünk – zenei nevelés tankönyve a kilencéves alapiskolák 7. évfolyama számára* (bírálók: Erdős Dezső, Zsakay Erzsébet, Sonkoly Tibor, Dr. Bogár Mihály; koordinátor Mócsi Ferenc) 1965-ben, a Pintér Ferenc – Molnár András szerzőpáros *Énekeljünk – a zenei nevelés tankönyve a kilencéves alapiskolák 8. évfolyama számára* (bírálók: Erdős Dezső, Zsakay Erzsébet, Csiziné Brauner Sarolta, Péter László, Dr. Bogár Mihály) c. munka pedig 1966-ban jelent meg. 1967-ben került kiadásra Mócsi Ferenc *Útmutató a zenei neveléshez a 6 - 8. évfolyam számára* c. munkája; bírálói Csiziné Brauner Sarolta és Lihockyné Balász Júlia voltak. A 9. osztályban nem volt zenei nevelés óra. Az előbb felsorolt tankönyvek és segédkönyvek voltak használatban éveken át.

Az alsó tagozatosok számára szintén jelentek meg új tankönyvek, sőt módszertani segédkönyvek is. 1976-ban az SPN Bratislava adta ki PhDr. Mócsi Ferenc kandidátus és Pék Ferenc (bírálók: Janda Iván és Varsányi László) a *Zenei nevelés, szakmai és módszertani segédkönyv a tanításhoz az alapiskolák 1. és 2. osztályában* c. munkát. 1978-ban Csiziné Brauner Sarolta–dr. Mócsi Ferenc–Pintér Ferenc (bírálók: Góra Dezső, Polák Imre, Varsányi László) *Énekeljünk – zenei nevelés tankönyve az alapiskola 3. osztálya*; 1979-ben Varsányi László–dr. Mócsi Ferenc (bírálók: Csiziné Brauner Sarolta, Góra Dezső, Polák László) *Énekeljünk*

– zenei nevelés tankönyve az *alapiskola 4. osztálya számára* c. kiadványokat kapták meg az iskolák.

Az 1980-as évek elején tanügyünk az ún. új koncepcióra állt át. Bennünket, járási metodikusokat, a Kerületi Pedagógiai Intézet (KPÚ) által szervezett gidrafai (Budmerice) összpontosításokon iskoláztak, természetesen szlovák előadók. Jozef Klocháň tanár urat – a velünk, magyarokkal a leginkább szimpatizálót – megkérdeztük: mi lesz a magyar iskolákkal? Válasza így hangzott: „Vý ste ako sirotky – o vás sa nikto nestará, budete mať čo si sami urobiť.” Így történt. Az eléggé sok órára előírt anyagot, iskolázás formájában nekünk – járási metodikusoknak kellett – előadnunk a kollégáknak, tehát magyarra fordítanunk; volt mit csinálnunk. Újfent Janda Ivánt kérték fel az új tankönyvek elkészítésére. Ő azonban – azóta, hogy a Pozsonyi Pedagógiai Gimnáziumot megszüntették – zenét már nem tanított, így nem vállalta a tankönyvírást. A CSMTKÉ akkor oszlopos tagját, a galántai alapiskola pedagógusát, az iskola gyermekkarának (mindmáig) karnagyát, a galántai járási metodikust, a főiskolán volt évfolyamtársamat, Balogh Csabát kérte fel a tankönyvek elkészítésére. Balogh Csaba azzal a feltétellel vállalta el a tankönyvírást, ha velem együtt csinálhatja. Engedélyezték. Megkaptuk a szlovák iskolák számára előírt tantervet, azt magyarra fordítottuk. Áttanulmányoztuk a magyarországi tanterveket is. Janda Iván tanácsait megszívlevél elkészítettük az 1980-ban (az SPN kiadásában) hármunk neve alatt *Zenei nevelés és ének az alapiskola 5. osztálya számára* címen, s csakúgy a *Zenei nevelés módszertani segédkönyve az alapiskola 5. osztálya számára* c. kiadványt. Bírálónk: Dobi Géza, Góra Dezső, Kaszásné M. Margit, Koncsol László, Polák Imre voltak. 1981-ben Balogh Csabával megírtuk a 6. osztályos tankönyvet és módszertani segédkönyvet is. A 7. osztály számára mind a tankönyvet, mind a módszertani segédkönyvet Üрге Mária és Zsakay Erzsébet készítette el. Ezt a „tankönyvcsaládot” Góra Dezső, dr. Kulcsár Tibor és Polák Imre bírálták. Jó néhány éven át az ének-zene sem a 8., sem a 9. osztályban nem szerepelt a tantárgyak között. 1991. szeptember 1-jétől a 7. és a 8. osztály számára ismét új tanterv lépett érvénybe, amelyet Kovács Zsuzsanna, Molnár Erzsébet és Üрге Mária készített el;

Balogh Csabával ketten véleményeztük. Az új tantervre épülő tankönyvet *Zenei nevelés az alapiskola 7. és 8. osztálya számára* címen Kovácsné Kállay Zsuzsanna és Molnárné Nagy Erzsébet írta; Balogh Csaba és Lévy Tibor lektorálta. A tankönyv 1992-ben jelent meg. Közben, 1989-ben kiadásra került a – Balogh Csaba és az általam felújított *Zenei nevelés az 5. osztálya számára* c. tankönyv (melynek lektorai Molnárné N. Erzsébet és Üрге Mária voltak), s a tankönyvhöz írott kézikönyvünk is. 1990-ben pedig a *Zenei nevelés az alapiskola 6. osztálya számára* c. munkánk is napvilágot látott (bírálói: dr. Kulcsár Tibor és Polák Imre voltak), de kézikönyvre a kiadónak már nem futotta. Az alsó tagozat is új nevű – *Zenei nevelés* – tankönyvcsaládot kapott. A szerzők: Kovácsné K. Zsuzsanna és Molnárné N. Erzsébet voltak (lektorok: Hoksáné É. Szidónia, Vincéné Á. Mária). 1986-ban jelent meg tankönyvünk a 2. osztály, 1987-ben a 3. osztály és 1988-ban a 4. osztály számára; lektorálták: Baloghné D. Malvin, Kovácsné B. Margit.

A történelmi változások – az ún. bársonyos forradalom – a tanügyre is kihatottak. Megalakult a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége (SZMP SZ). A szövetség lelkes vezetőinek egyike, Ádám Zita szólított meg néhányunkat, mondván: „A zenei nevelés terén is lépni kellene”. Orsovics Yvette-tel vállaltuk, összevetjük a szlovákiai és a magyarországi tanterveket, és elkészítjük alapiskoláink részére, az 1-9. osztályok számára zenei nevelés új tanterveit. Az illetékesek nem az általunk készített terveket hagyták jóvá, hanem Mgr. Kovács Zsuzsannáét, amelyek 2001. szeptember 1-től léptek érvénybe. A minisztérium pályázatot írt ki új tankönyvek elkészítésére. Az SPN tankönyvkiadó felkérésére pályázta meg „csapatunk” – Mgr. Lukovics Mária, Mgr. Orsovics Yvette és jómagam – az új tankönyvek elkészítését. Nyertünk. Az általunk írott tankönyvek 2004-től évente jelentek meg: Orsovics Yvette az 1-4. osztályok, Lukovics Mária az 5. és 6. osztályok számára írta, jómagam a 7. és 8. osztályok számára, a 9. osztály számára pedig Lukovics Máriával közösen készítettük el az új tankönyvek. Az alsó tagozatos tankönyvek szaktanácsadója Mgr. Szakall Katalin CSc. volt, az 1. osztályosok tankönyvének lektorai Mgr. Juhos Mária és Mgr. Lukovics Mária, a 2.-osoké Mgr.

Lednyická Gyöngyi és Mgr. Lukovics Mária, a 3.-os és 4.-es tankönyveké Mgr. Juhos Mária és Mgr. Lukovics Mária voltak. A felső tagozatos tankönyvek szaktanácsadója prof. PhDr. Eva Langsteinová, CSc. volt, az 5.-es tankönyvet Mgr. Józsa Mónika, Stirber Lajos, a 6.-osat RNDr. Horváth Géza és Stirber Lajos lektorálták, a 7., 8. és 9. osztály számára írottakat Doc. Dr. Csehi Ágota, PhD. és Orsovics Yvette lektorálták. A kiadónak módszertani könyvek elkészítésére most sem volt fedezete, honlapján (s az általam írottakhoz a Katedra hasábjain is) található: *Útmutató – Javaslat a tankönyvek használatához*. Úgy tudom, a csapatunk által írott tankönyvek mindmáig érvényben vannak; mind az alapiskola, mind az ún. kisgimnázium számára a minisztérium által előírtak. Azonban a 2011. szeptember 1-jén érvénybe lépett kerettanterv az alapiskola felső tagozatán csak 3 zenei nevelés órát engedélyezett, így a 8. és a 9. osztályban a zenei nevelés nincs a tantárgyak között. Ennek okán a gimnáziumban is csak a primo és secundo osztályokban van heti 1 zenei nevelés tanóra. Vagyis (sajnos), mindmáig érvényes Kodály Zoltán 1929-ben megállapított „diagnózisa”, miszerint: „Ha belenézünk a tantervekbe, látjuk: alkotóik messze jártak a nevelés görög eszményétől, amely a zenének központi helyet juttatott.(...) Az így nevelt gyermek aztán egész életében alig találkozik a zenével mint művészettel. (...) A nemesebb zenéről azt tudja: az valami fejtörő penzum, és «botfülű vagyok» kiáltással messze fut előle. Innen van, hogy még nagyobb műveltségű köreinkben is gyakran kínosan kiütözik a zenei tájékozatlanság. Fejlett irodalmi, képzőművészeti műveltséggel zenei infantilizmus jár együtt s akik jobbkézzel a jóért küzdenek, balkezzel – a zenében – ponyvairodalmat pártolnak. Ne csodálkozzunk... Hogy a koncertterem annál üresebb, minél értékesebb a műsor.” Másutt pedig így ír a Mester: „...többsége annak, amit naponta hallunk: a mindennapok, hétköznapiak, emberi gyarlóságok zenéje – nem is érdemli a zene nevet.”

És innen ered a „rögeszmém”: nem a mai gyerek rossz, hanem az iskola! Az iskola, amely teljes csődben van, mert szinte teljesen lemondott a nevelésről, a nevelés leghatékonyabb eszközeinek egyikéről, a művészetekről. A II. világháborút követően fokozatosan kialakuló és a tanügyünkben

A nyáron Bőjte Csabával beszélgettem, és azóta magam jut eszembe volt a mondásáról: „Örültem én valaha is annak, hogy van két kezem, amellyel megsimogathatok egy gyermeket? Örültél annak, hogy van kezéd, amellyel hegedülni tudsz? Örültünk mi annak, hogy van hangunk, amellyel énekelni tudjuk azt a csodát, amelyet Isten s Kodályék ránk hagytak? Pedig mindez ajándék! Maga az egyetlen ember, aki mindennek (láthatóan is) tud örülni.”

Köszönő
 Mindy ártól azóta,
 Mennyi örömet az emlékek,
 Hozzá a mi s a gyermekeim,
 Visszaadott a fény s.

Mellegint, én s azóta
 Ezt levelem megírt az életem

Jóval örömet, egy s megöltél
 Az a nagy megöltél,
 Az a nagy, én, én, én,
 Mert a csodát, én s a fény

És az Isten, Isten, én
 Így azóta, én s azóta

Zenei Zsoltár
 Zenei Zsoltár, én s azóta,
 Hozzá a mi s a gyermekeim,
 Visszaadott a fény s.

Mellegint, én s azóta
 Ezt levelem megírt az életem

Jóval örömet, egy s megöltél
 Az a nagy megöltél,
 Az a nagy, én, én, én,
 Mert a csodát, én s a fény

És az Isten, Isten, én
 Így azóta, én s azóta

mindmáig dúló autokrata és technokrata szemlélet, a pénz- és teljesítményközpontú „nevelés” lélekölő, ezáltal erkölcstelen! És erkölcstelen az alapiskola vaskalapos „tantárgysovinizmusa” is: a tantárgyak fő-, mellék-, meg „csak” (az csak rajz, az csak zene stb.) tantárgyakra való felosztása, az azokra való aránytalan időráfordítás általi diszkriminálásuk, s ezáltal az ún. nevelési tantárgyakat tanítók megalázása is. És erkölcstelen a gyermeket és szülőt egyaránt félrevezető, a tantárgyak ún. „fontosság” szerinti rangsorolása. Ötven éve gyakorlati pedagógusként a pályán teljesen meg vagyok győződve afelől, hogy az alapiskolában nincs főtantárgy! Csakis a (részletekben el nem vesző) integrált tantárgyakban – a tudomány világa, a természet világa, a művészet világa – gondolkodó iskola lehet a JÖVŐ iskolája! Csakis a gyermekközpontú egéssznapos – a szak- és érdekkörök sokaságát felkínáló, cselekedtető, az átélt sikerélményekre alapozó humánus NEVELŐ iskola adhat az ifjúságnak biztonságérzetet, védelmet a korunkban rájuk leselkedő veszélyek (alkoholizmus, drog, szenvedélybetegségek ellen); ellentétben az alibista („na, ez is megvolt”), „kipipált” előadásokkal.

Summa summarum: csakis a teljes szemléletváltáson alapuló tartalmi reform tehetne CSODÁT! Az olyan megújulás, amely az agy kutatás azon ered-

ményeire épül, amelyek egyértelműen bizonyítják, hogy az ember a sikeres életútja megalapozásában az érzelmi intelligencia sokkal nagyobb szerepet játszik az IQ-nál. A tanügyi bársonyszékekben ülőknek meg már legfőbb ideje lenne tudatosítaniuk, hogy az érzelmi intelligencia fejlesztésének leghatékonyabb eszköze a művészetekkel való nevelés, kiemelten a zene.

Itt kell megjegyezni, hogy a 2015. szeptember 1-jén az alapiskola részére a felső tagozaton ismét 4 zenei nevelés órát engedélyez, így feltételezhetően (majd ha odaérkezik) az alapiskola 8. osztályában és a kisgimnázium tertio osztályában ismét lesz heti egy zenei nevelés óra. Meg vagyok győződve róla, hogy mind az alap-, mind a középiskolában a zenére és zenével való nevelés hatékonyságát nagyban növelné, ha a tanügy, ha az iskola-vezetők (akár a diszponiblis órákat kihasználva) a karéneket más tantárgyakkal párhuzamosan a kötelezően választható tantárgy rangjára emelnék. Megszívlelésre álljon ismét Kodály Zoltán „üzenete”: „Leghálásabb tárgy a karének, mert legjobban fizet a ráfordított fáradságért. A tudományos tárgyak iskolai eredménye nem igen mérhető komoly tudományos mértékkel.(...) Ellenben bármely iskola énekkara elérheti azt a színvonalat, amellyel alkalmassá válik az iskolán

belüli szerepre. Egy lépéssel tovább: már a nyilvános zenei életben is számottevő értéket jelenthet.”

Néhány éven át óraadóként a komáromi Selye János Gimnáziumban lehetőségem volt tapasztalni: hazugság azt állítani, hogy a mai gyereket, ezt a generációt semmi sem érdekli, ami valódi érték. Az általam vezetett énekkarnak és hangszeres kamaragyüttesnek (többségében a „nagyok” jelentkeztek) 40 tagja volt. „Ezek a mai fiatalok” a fellépésekre – szalagavató, március 15-e, a gimnázium öregdiákjainak baráti köre rendezvényeire – (az erre a tevékenységre ráfordítható nagyon kevés szabad idejünkben) felelősségteljesen készültek; odaadással, örömmel énekeltek–zenéltek. Nagy öröm volt velük együtt dolgozni!

Álljon itt az egykori – ma már egyetemi hallgató – énekkari tagok néhány kedves „visszajelzése”: „A Nyáron Bőjte Csabával beszélgettem, s azóta magam jut eszembe erről a mondásáról: «Örültem én valaha is annak, hogy van két kezem, amellyel megsimogathatok egy gyermeket? Örültél annak, hogy van kezéd, amellyel hegedülni tudsz? Örültünk mi annak, hogy van hangunk, amellyel énekelni tudjuk azt a csodát, amelyet Isten s Kodályék ránk hagytak? Pedig mindez ajándék.» Maga az egyetlen ember, aki mindennek (láthatóan is) tud örülni.” (A szalagavatói értesítéshez volt mellékelve.)